

туру повеже у јединствен поглед на “слушање замишљеног”, Шобајић је написао књигу корисну и онима који тумаче партитуру и онима који процењују та тумачења.

Чланак примљен 20. 11. 2000.
УДК 78(497.11):37

Јасенка Анђелковић-Протић

**Зорислава М. Васиљевић:
РАТ ЗА СРПСКУ МУЗИЧКУ
ПИСМЕНОСТ**

– ОД МИЛОВУКА ДО МОКРАЊЦА –

Просвета, Београд, 2000 (332 стр.)

Издавачка кућа “Просвета” објавила је јула месеца 2000. године књигу Зориславе М. Васиљевић *Рат за српску музичку писменост*. Провокативног наслова, она представља проширену верзију ауторкине докторске дисертације под називом *Проблеми музичке културе и образовања – од Миловука до Мокрањца*, одбрањене 1986. на ФМУ у Београду.

Ради се о опсежној студији коју је ауторка припремала више деценија бавећи се својом основном струком – солфеђом, кроз коју је и практично и аналитички могла да сагледа проблематику музичког описмењавања у ужем и ширем смислу речи. Заинтересована за историјат педагогије звука код нас, посебно за могућности прилагођавања европских модела образовања нашем поднебљу, кренула је у самостално, скоро самоучко и пионирско истраживање ове музичке области. На том путу је ауторка, од морфолошког увида у најстарије приручнике и уџбенике за нотно певање до коначног уобличавања књиге, сакупила обимну документацију и грађу и о осталим најранијим сегментима музичког школства и музичке културе у Србији XIX века. Истраживања су показала да се цео ток развоја музичке педагогије кретао око активности унутар неколико институција: Београдског певачког друштва, првих гимназија и прве Српске музичке школе, као и Богословије, и да су се посебно истицала

имена двојице музичких прегалаца – Милана Миловука и Стевана Мокрањца. Истичући их у први план, ауторка је преко њихових делатности у овим установама осветлила и извесне, мање или више познате личности, ситуације и околности које су доприносиле напретку музичке педагогије (и музичке културе уопште) код нас или су је, са не мањом жестином, успоравале и водиле у другом правцу.

Сав материјал изложен је у четири велика дела: *Почети музичког школовања и доношење школских закона*, *Милан Миловук и рађање српског националног праваца у Београдском певачком друштву*, *Педагошки лик Стевана Мокрањца и Мокрањчева настава у Српској музичкој школи*, које уквирјују увод *Што ми ти је зашто?* и закључак *То нам је зато*. Све целине су унутар себе подељене на неколико поглавља, а сваку од њих завршавају бројне напомене, уз које су у другом, трећем и четвртом делу додате фотографије централних личности књиге и приказани поједини архивски документи. У оквиру главног текста интерполирано је и неколико нотних примера, а на завршетку књиге се налази само Индекс личности, док се коришћена литература исцрпно наводи у Напоменама.

У уводном делу карактеристичног наслова *Што ми ти је зашто?* комбинују се две различите садржајне целине: са једне стране, реч ауторке о мотивима истраживања и објављивања књиге, уз кратак резиме основних идеја сваке главе (сем закључка) који има функцију предговора, иако није назначен, а са друге стране, прави уводни део, почетак студије који у поглављима под називом *Музичка традиција и континуитет српског музичког стваралаштва* и *Фолклорно наслеђе и музичко образовање* доноси поглед у прошлост како би се објаснили узроци и разлози потоњег стања музичке културе и музичког образовања у Србији XIX века. Ауторка у први план истиче лично виђење проблема односа нашег музичког фолклорног наслеђа према починцима музичког образовања у Србији XIX века и усредсређује се на “решавање загонетке” како су код нас продирале европске основе музичког школства.

У следећој целини књиге под називом *Почеци музичког школовања и доношење школских закона* ауторка склапа, на основу архивских докумената, мозаичну слику о првим покушајима музичког просвећивања у Србији XIX века. Говори се о проблематици увођења “нотног певања” у Богословији и неколико тадашњих школских институција – у поглављима *Први напис о музичком образовању свештенства и Фонд Теодосија Мраовића, Певање и музика као школски предмети*; о покушајима оснивања музичке школе, од прве молбе 1839, преко замисли музичких завода при школама општег типа – у поглављу *Правитељствена школа музике и школа певања у законима Михаила Обреновића*, до отварања приватног конзерваторијума Тоше Андрејевића, односно приватних школа које нису опстајале дуже од неколико година (годину дана) – у поглављу *Покушаји оснивања музичке школе и осврт на Тошу Андрејевића*. Имајући у виду да је, због недостатка докумената, реконструкција ове наставе певања и инструменталне музике била скоро немогућа, ауторка се окренула скромној *Инструктивној литератури и есејистици* из тог периода, као посредном извору

Окосницу текстуалног комплекса *Милан Миловук и рађање српског националног права у Београдском певачком друштву* чине збивања у Београдском певачком друштву од његовог оснивања 1853. до девете деценије прошлог века, разоткривају се одређени и углавном непријатељски односи између водећих личности БПД, разјашњавају се околности и преварања која су водила ка образовању двеју супротстављених струја – у поглављима *Извори о првом периоду рада БПД-а, Корнелије Станковић и Вук Караџић, Бурне године Београдског певачког друштва, Из преписке Корнелија Станковића* – а у оквиру тих дешавања значајан простор је посвећен Милану Миловуку, чијим се *Житијем Милана Миловука* доказује његова улога у постављању БПД као жаришта не само музичког живота код нас већ и музичког просвећивања и образовања. Други период рада Београдског певачког дру-

штва, прожет националним смером у програмској политици, сагледан је кроз делатност Даворина Јенка у поглављу *О Даворину Јенку* и кроз *Мокрањчев рад са приправничком школом 1876. године*.

Мокрањчевој професионалној педагошкој делатности посвећени су трећи и четврти део студије, који представљају најобимнију садржајну целину чији је материјал распоређен на *Педагошки лик Стевана Мокрањца* и на *Мокрањчеву наставу у Српској музичкој школи*.

Излагање је засновано на покушајима реконструкције његове педагогије, која до сада, углавном, није била предмет истраживања и проучавања, јер непосредних, документованих описа Мокрањчеве наставе нема. Зато се ауторка потрудила да из сачуваних, али несређених архивских записника, бележака и сећања његових ученика склопи лик С. Мокрањца као педагога у неколико институција – у Првој београдској гимназији (*Стеван Мокрањац у Првој београдској гимназији*), у Богословији (*Настава у Богословији и Мокрањчев Осмогласник, Казивања ученика о Мокрањчевој настави у Богословији, Мокрањчев Осмогласник – уџбеник српског црквеног појања, Осврт на Мокрањчеву наставу у Богословији*) и у Српској музичкој школи, која представља централни, најзначајнији приказ Мокрањчевог рада, уз опширно упознавање са скоро целокупном организацијом школе (структуром и правилима у поглављу *О почетку рада Српске музичке школе и годишњим плановима и испитним захтевима у поглављу Педагошке основе Српске музичке школе прилагођене нашим приликама и потребама*). Сагледавајући Мокрањчев допринос у овим установама, др Зорислава Васиљевић је своју пажњу усмерила пре свега на наставу нотног певања и солфеџа. Анализирајући је из педагошког угла, она доказује да је Мокрањац био на правом путу да наше музичко образовање постави као мост између српске народне традиције и уметничке музике развијене Европе.

У завршном тумачењу Мокрањчевог педагошког рада, у поглављу *Један поглед на 1914*, ауторка се осврће на рад Српске

музичке школе после Мокрањчевог одласка, наглашавајући заокрет који је усмерио наставу искључиво ка професионалном музичком образовању, враћањем музичке писмености на "германске узор" и доминацију апстрактне теорије.

Поглавље *Мокрањчев реферат о рукописној збирци песама Косте Берића* доноси занимљиво Мокрањчево виђење о развијању певачких способности ученика путем народне песме, иако никада није радио у основној школи.

Критичарима и противницима Мокрањчеве педагогије и стваралаштва такође је посвећено неколико поглавља – *Злонамерност Мокрањчевих критичара*, *Сукоб Стојковић-Мокрањац*, *Критизерство Душана Јанковића*, *Досије Душана Јанковића*, *Јанковићева Певачка школа*.

Четврти део студије под називом *Мокрањчева настава у Српској музичкој школи* са претходним чини јединствену целину и у њему су представљена допунска тумачења која потврђују изузетност Мокрањчевих педагошких поставки, и то на основу докумената из Фонда и архива музичке школе "Мокрањац" – у поглављу *Опис докумената*, на основу живе речи његове ученице у поглављу *Разговор са Јелком Стаматовић*, уз ауторкино комплексно, реминисцентно тумачење Мокрањчеве наставе солфеџа у поглављу *Мокрањчев педагошки правац*.

Завршни део студије је насловљен као *Закључак*, са карактеристичним поднасловом, односно одговором *То нам је зато* на постављено питање из *Увода* – *Што ми ти је зашто?* и резимира делатности Милана Миловука и Стевана Мокрањца, са поновним указивањем на узроке и последице онемогућавања њихових педагошких стремљења.

Књига Зориславе Васиљевић *Рат за српску музичку писменост* технички је веома солидно опремљена, чисте и прегледне штампе, доброг квалитета фотографија, у луксузном издању тврдих корица. Издавачка кућа "Просвета" задужила је музичку јавност објављивањем ове књиге, која представља вредан допринос проучавању музичке педагогије и историје музике XIX века; у њој се, поред осталог, износе на светло дана многобројна архивска документа

и недовољно познате (недоступне) историјске чињенице о једном од најосетљивијих периода у развоју српске музичке културе.

Чланак примљен 8. 11. 2000.
УДК 781.7(497.16)

Димитрије Големовић

Јован Милошевић: ЗАПИСИ НАРОДНИХ ПЈЕСАМА ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ

**Удружење композитора Црне Горе,
Подгорица 2000 (212 стр.)**

Постоји једна загонетка коју сам некада чуо, ни сам не знам где нити од кога, али коју ћу памтити док год сам жив. Она гласи: "Шта је то што цео свет насели, а себе не расели?" Одгонетка би била: "Црна Гора". То и није чудно кад се зна да је та област, укључујући и тзв. високу Херцеговину, "колевка" становништва већег дела Србије, али и оног из Босне и Херцеговине, делимично и из Хрватске, становништва које је путем тзв. динарске миграције, у потрази за бољим животом, вековима напуштало своја огњишта.

Занимљиво је, али не и необично, да се завичај из којег се потекне, нарочито ако је од тада протекло много времена, заборави, што показује и случај Црне Горе, која је често остала непознаница у погледу многих својих особина, нарочито оних из домена духовне културе. Један од елемената те културе, који је, највише услед недостатка стручних кадрова, било и најтеже проучити, јесте народна музика, иако су њој извесну пажњу посвећивали разни културни посленици, почев од Вука Караџића, преко Лудвика Кубе, па све до оних из новијих времена, кад она постаје предмет интересовања и појединих музичара. Ту би посебно требало истаћи етномузиколога Миодрага Васиљевића, који је у оквиру систематских истраживања музике разних крајева некадашње Југославије (Космет, Македонија, лесковачки крај, Санџак...) то чинио и на територији Црне Горе, из чега